

miştir. 2. *İbre ve zikrâ (ed-Devletü'l-
Osmâniyye kable'd-düstür ve ba'dehü)*. Osmanlı bürokrasisini iyi bilen Süleyman el-Bustânî mebus seçilmeden önce yazıp yayımladığı (Kahire 1908) bu kitapta II. Meşrutiyet öncesi ve sonrasında devletin medenî, siyasi, sosyal ve ekonomik durumunu anlatır. Özellikle din hürriyeti konusu üzerinde duran müellif hükümetin ihmali yüzünden kaybolan memleket servetinden her vesile ile bahseder ve bu servetin işletilmesi için tekliflerde bulunur. Arap milliyetçisi olmadığı için devletin selâmetini hristiyanlarla müslümanlara eşit haklar verilmesinde ve devlet dili olarak Türkçe'nin bütün Osmanlı ülkesinde mecburi dil olmasında görür. Süleyman el-Bustânî bu düşüncelerini daha sonraki siyasi hayatında da değiştirmemiş, nazırlığı sırasında imparatorluğun I. Dünya Savaşı'na girmesine karşı çıkmış, savaşa girildiği takdirde imparatorluğun dağılacağını, bunun da bölge halkları için felâket olacağını ısrarla belirtmiştir; sonra da böyle bir vebali yüklenemeyeceğini ifade ederek nazırlıktan istifa etmiştir. 3. *el-İhtizâlü'l-Ârabî ve'l-İstinoğrafya. Dâ'ire-tü'l-ma'ârif*'in IX. cildinde yayımlanan (s. 497-501) "Stenografya" maddesini beğenen Hidiv Tefvik Paşa stenonun Mısır okullarında Arapça'ya uygulanmasını istemiş, Bustânî de konuyu daha ayrıntılı şekilde ele alarak bir risâle halinde yayımlamıştır (1920).

Arapça manzum İlyada tercümesiyle tedavi için gittiği İsviçre'de yazdığı "ed-Dâ" ve "eş-Şifâ" adlı iki kasidesi Bustânî'nin iyi bir şair olduğunu göstermektedir. Ancak başka şiiri bulunduğu bilinmemektedir. Dört cilt kadar olan Arap tarihine dair eseriyile hâtıraları ve seyahat notları ise henüz basılmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Philip Dî Tarrâzî, *Târîhu's-şahâfeti'l-Ârabîyye*, Beyrut 1913, II, 159-168; Serkis, *Mu'cem*, I, 560; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, IV, 260; a.mlf., *el-Müstedrek*, Beyrut 1406/1985, s. 279-280; Butrus el-Bustânî, *Üdeba'ül-Ârab*, Beyrut 1979, III, 450-462; C. Gureyyib, *Süleymân el-Bustânî ft mu'addimeti'l-İlyâze*, Beyrut 1979; Muhammed Kürd Ali, *el-Mu'âşırûn* (nşr. Muhammed el-Misrî), Dimaşk 1401/1980, s. 235-240; Ziriklî, *el-A'lam* (Fethullah), III, 124; Hanâ el-Fâhürî, *el-Mücez fî'l-edebî'l-Ârabî ve'târîhîh*, Beyrut 1985, IV, 192-225; TA, II, 477-478; C. Brockelmann, "Bustânî", *IA*, II, 824-825; J. Abdel-Nour, "al-Bustânî, Süleymân b. Khaţfâr el-Bustânî", *EI² Suppl.* (Fr.), s. 161-162.

ALİ ŞAKİR ERGİN

BUSTÂNÜ'İ-ÂRİFİN

(بوستان العارفین)

Ebü'l-Leys es-Semerkindî'nin
(ö. 373/983)
ibadet, zühd ve ahlâka dair eseri.

Tarikatların teşekkülünden önceki zühdi tasavvuf döneminde yazılmış olan eser genellikle fikhî ve ahlâkî konuları ihtiva etmektedir. Müellif eserin önsözünde halkın ve aydınların bilmesi gereken konuları bir araya getirdiğini, bu bilgileri birçok kitaptan derlediğini, delile muhtaç olan meseleleri Kitap, Sünnet ve ulemânın fikirlerine dayanarak açıkladığını belirtmektedir.

Kâtib Çelebi'nin 150 bölüm olduğunu belirttiği (*Kesfü'z-zunûn*, I, 243), ancak matbu nüshalarında 159 bölüm olduğu görülen eserin ilk on yedi bölümü eğitim ve öğretimle fetva, hadis rivayeti, vaaz, münazara ve kadılık gibi konulara dairdir. Sonraki dört bölüm tefsirle ilgili konulardan oluşur. Daha sonra ise şiir ve rüyanın şer'î hükümleri, giyim, yeme içme ve uyku âdâbı, alışveriş, evlenme, çalışma ve ibadet gibi fikhî ve ahlâkî konularla günlük hayatın çeşitli meselelerine dair görüşler yer almaktadır. Müellif her bölümde önce konu ile ilgili fikhî hükmü belirtmekte, sonra bu hükümlerin Kur'an ve Sünnet'teki delillerini göstererek sahâbe, tâbiîn ve âlimlerin görüşlerine yer vermektedir; fikhî meselelerin çözümünde ise Hanefî fikhini esas almaktadır. Semerkandî'nin *Tenbihü'l-gâfilîn* adlı eseri gibi *Bustânü'l-ârifîn* de daha çok vaaz ve nasihat üslûbuyla yazılmış olup tasavvuf ve tarikat muhitinden ziyade medrese ve vaaz çevrelerinde okunagelmıştır. Müellif, burada naklettiği bazı mevzû hadisler sebebiyle hadisçiler tarafından tenkit edilmiştir (bk. Zehebî, XVI, 323).

Bustânü'l-ârifîn'in İstanbul kütüphanelerinde pek çok yazma nüshası bulunmaktadır. Bunların içinde en eskisi, 557'de (1162) istinsah edilmiş olan Süleymaniye Kütüphanesi'ndeki (Ayasofya, nr. 0.1686) nüshadır (diğer yazma nüshaları için bk. Sezgin, I, 449). Eser müstakil olarak (Kalkûta 1868; İstanbul 1286, 1289, 1296; Bulak 1289) ve *Tenbihü'l-gâfilîn* ile birlikte birçok defa basılmıştır (Kalkûta 1869; Kahire 1303, 1306, 1309, 1315, 1319; Bombay 1304; Beyrut 1403/1983; Dimaşk 1405/1985). Her iki eser bir arada Abdülkadir Akçiçek tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir (İstanbul 1977).

Meşhur muhaddis İmam Nevevî'nin de (ö. 676/1277) zühd, ahlâk ve âdâb konularını ihtiva eden *Bustânü'l-ârifîn* adlı bir eseri vardır. Bu eser Muhammed el-Haccâc tarafından neşredilmiştir (1402 [Dârü's-Sâbüni]).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebü'l-Leys es-Semerkindî, *Bustânü'l-ârifîn* (*Tenbihü'l-gâfilîn* içinde), Kahire 1319; Zehebî, *A'lamü'n-nübela'*, XVI, 322-323; *Kesfü'z-zunûn*, I, 243; Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 220; Serkis, *Mu'cem*, I, 1045; Brockelmann, *GAL*, I, 211, 501; *Suppl.*, I, 348; Ziriklî, *el-A'lam*, VIII, 348-349; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XIII, 91; Sezgin, *GAS*, I, 449; J. Schacht, "Abu'l-Layth al-Samarqandî", *EI²* (İng.), I, 137.

HASAN KÂMİL YILMAZ

BUŞATLI MUSTAFA PAŞA

(bk. MUSTAFA PAŞA, Buşatlı).

BÜŞENCİ, Ebü'l-Hasan

(أبو الحسن البوشنجي)

Ebü'l-Hasan Alî b. Ahmed
(ö. 348/959)

Fütüvvet hareketinin ilk temsilcilerinden
Horasanlı süfi.

Herat yakınlarındaki Büşenc'de doğdu. Gençlik döneminde Ebü Osman en-Nişâburî'nin sohbetinde bulunduktan sonra memleketinden ayrılarak Irak'a gitti. Burada İbn Atâ ve Cerîrî gibi tanınmış süfilerden istifade etti. Meşhur süfi Şiblî ile bazı tasavvufî konuları tartıştı. Daha sonra gittiği Dimaşk'ta Ebü Amr ed-Dimaşkî ve Tâhir el-Makdisî'nin sohbetlerine katıldı. Uzun süre ayrı kaldığı memleketine dönüşünde zındıklıkla suçlandı ve bu yüzden Nişâbur'a gitmek zorunda kaldı. Burada bir zâviye kurarak ölüme kadar tam bir inziva hayatı yaşadı.

Tevhid ilmine ve tasavvufî hayata dair çağdaşı diğer mutasavvıflardan daha geniş bilgiye sahip olduğu bildirilen Büşencî'nin fütüvvet* ve tecrit* konularında takip ettiği yol hakkında bazı menkûbeler rivayet edilir. Büşencî fütüvveti "hak hukuk gözetmek, sürekli murakabe halinde bulunmak, içte olmayan bir şeyi dışta göstermemek" diye tarif eder. İnsanın yalnız iken de haram olan bir şeyi yapmaması ve içi ile dışının bir olması ise mürüvettir. Tevhid Allah'ı, O'nun kendisini bize tanıttığı gibi tanımak, sonra da O'ndan başkasına ihtiyaç duymamaktır. Tövbe de işlenen günah hatırladığında ondan haz almamaktır (Hücvîrî, s. 385). Fütüvvet ve melâmet ehlinin